

Dziedziczenie przez małoletnie dzieci

Czy dzieci mogą być spadkobiercami? Czy mogą odrzucić spadek? Czy dziecko jeszcze nienarodzone może dziedziczyć? Kto zarządza majątkiem dziecka? - na te pytania odpowiadamy w dzisiejszym poradniku.

Anna Madajczyk-Pietrzak, Dział Prawny Okręgowej Izby Lekarskiej w Łodzi

Kwestie spadkowe uregulowane zostały w księdze IV ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tj. DzU z 2022 r., poz. 1360 z późn. zm.), dalej k.c. Aczkolwiek, aby w sposób wyczerpujący omówić tematykę dziedziczenia przez małoletnie dzieci, należy sięgnąć do przepisów k.c. spoza księgi IV oraz do takich aktów prawnych, jak ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tj. DzU z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.), dalej k.p.c. i ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tj. DzU z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.), dalej k.r.io.

Chwila otwarcia spadku i zdolność prawna

Punktem wyjścia w przedmiotowej tematyce powinien być art. 927 k.c., zgodnie z którym nie może być spadkobiercą osoba fizyczna, która nie żyje w chwili otwarcia spadku ani osoba prawna, która w tym czasie nie istnieje. Przez pojęcie „chwili otwarcia spadku” należy rozumieć chwilę śmierci spadkodawcy. To właśnie w tym momencie prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą na jedną lub kilka osób, które stają się spadkobiercami. Ponadto – jak wskazuje powyższy przepis – osoba fizyczna musi żyć w chwili otwarcia spadku. Wydaje się to być racjonalne, ale pod tym stwierdzeniem „kryje się” pojęcie zdolności prawnej. To właśnie ona stanowi jedną z przesłanek, która determinuje możliwość dziedziczenia, w tym również przez małoletnie dzieci. Zdolność prawną posiada każdy człowiek od chwili urodzenia aż do śmierci. Zdolności prawnej nie można nikogo pozbawić ani jej ograniczyć w przeciwieństwie do zdolności do czynności prawnych, o których będę pisała w dalszej części. Zdolność prawna to nic innego jak zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków. Posiada ją każdy człowiek od chwili urodzenia (art. 8 k.c.) w tym również osoba małoletnia, co oznacza, że pomimo braku pełnoletności, a w tym pełnej zdolności do czynności prawnych, może ona dziedziczyć.

Nasciturus jako spadkobierca

Przepisy kodeksu cywilnego przewidują również wyjątek dziedziczenia przez tzw. *nasciturusa*, czyli dziecko poczęte, ale jeszcze nienarodzone. Co prawda nie ma ono jeszcze zdolności prawnej, ale już może dziedziczyć pod warunkiem, że urodzi się żywe.

Jest to warunek *sine qua non* bez spełnienia którego *nasciturus* nie może w przyszłości stać się spadkobiercą. Art. 927 §2 k.c. jasno stanowi, że dziecko w chwili otwarcia spadku już poczęte może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe.

Przyjęcie lub odrzucenie spadku, a zdolność do czynności prawnych

Spadkobierca, który dowiedział się o powołaniu do dziedziczenia, może przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste) bądź przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), jak również spadek odrzucić. W tym miejscu należy odwołać się do zagadnienia zdolności do czynności prawnych, która oznacza zdolność do nabywania praw i zaciągania zobowiązań. W przypadku dziedziczenia jest to właśnie zdolność do przyjęcia lub odrzucenia spadku. Dokonać tego może osoba, która posiada tzw. pełną zdolność do czynności prawnej, czyli – jak wynika z obowiązujących przepisów – osoba pełnoletnia. Kodeks cywilny w art. 11 stanowi, że pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności. Natomiast dziecko, które nie ukończyło lat 13, nie ma zdolności do czynności prawnych, natomiast po ukończeniu przez nie 13. roku życia przepisy przyznają dziecku ograniczoną zdolność do czynności prawnych, co nie jest wystarczającą przesłanką do tego, aby dziecko we własnym imieniu mogło samo decydować o przyjęciu spadku lub o jego odrzuceniu. Dlatego w tym miejscu należy odwołać się do przepisów kodeksu rodzinnego i kodeksu postępowania cywilnego.

Zarząd majątkiem dziecka, a zgoda sądu opiekuńczego

W myśl aktualnie obowiązujących przepisów kodeksu rodzinnego rodzice obowiązani są sprawować z należyłą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko. Oznacza to, że za małoletnich powinni działać ich przedstawiciele ustawowi, z reguły są nimi rodzice. Natomiast przyjęcie lub odrzucenie spadku, jaki przypada małoletniemu, niewątpliwie zalicza się do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. W związku z powyższym podjęcie decyzji przez rodziców małoletniego może nastąpić po otrzymaniu zezwolenia sądu opiekuńczego. Należy pamiętać o tym, że oświadczenie złożone przez rodziców bez wymaganej zgody sądu opiekuńczego nie wywoła skutków prawnych. Jak wynika z art. 583 k.p.c. zezwolenia na dokonanie przez rodziców czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub na wyrażenie przez rodziców zgody na dokonanie takiej czynności przez dziecko sąd opiekuńczy udziela na wniosek jednego z rodziców po wysłuchaniu drugiego. Sąd opiekuńczy wydaje w tym przedmiocie postanowienie, które staje się skuteczne z chwilą uprawomocnienia.

Termin na przyjęcie lub odrzucenie spadku

Zgodnie z aktualnym stanem prawnym oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku powinno być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania. Należy pamiętać o tym, że jest to tzw. termin zawity, co oznacza, że jego upływ powoduje utratę uprawnienia do złożenia oświadczenia. Brak oświadczenia spadkobiercy w ww. terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

W sytuacji, kiedy zostaliśmy powołani do dziedziczenia, ale nie chcemy przyjąć spadku, powinniśmy w terminie sześciu miesięcy spadek odrzucić. Pamiętać należy o tym, że po odrzuceniu spadku w dalszej kolejności będą dziedziczyły nasze dzieci. Dlatego po odrzuceniu spadku powinniśmy wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wyrażenie zgody na odrzucenie spadku w imieniu naszych dzieci. Uzasadniając wniosek, z reguły wystarczy udowodnić, że spadek jest zadłużony. Jeśli sąd w toku postępowania dojdzie do przekonania, że pozostawiony spadek jest wart więcej niż pozostawione długi, wówczas z uwagi na interes dziecka, może odmówić wyrażenia zgody na jego odrzucenie w imieniu dziecka.

Termin na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego wynosi również sześć miesięcy, ale zgodnie z przyjętą linią orzeczniczą złożenie do sądu opiekuńczego wniosku o zezwolenie na odrzucenie spadku w jego imieniu, powoduje zawieszenie biegu sześciomiesięcznego terminu na czas trwania postępowania. Oznacza to, że termin ten nie biegnie do chwili uprawomocnienia się postanowienia sądu opiekuńczego w tym przedmiocie.

Biorąc pod uwagę powyższe, stwierdzić należy, że dziecko może być spadkobiercą, ponieważ posiada zdolność prawną. Spadkobiercą może być również dziecko poczęte, tzw. *nasciturus*, pod warunkiem, że urodzi się żywe. Jednakże małoletni – z uwagi na brak pełnej zdolności do czynności prawnych – nie może samodzielnie złożyć oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Mogą to zrobić jego przedstawiciele ustawowi, z reguły rodzice, i to dopiero po uzyskaniu zgody sądu w tym przedmiocie.

Panaceum 9/2023